

Sămănătorul

Revistă Literară Săptămînală

Sumarul :

- N. IORGA. — Un «idealist»: Apostol Mărgărit.
FATMA. — Noapte (poezie).
GEORGE STOICA. — Hirca (schiță din viața poporului).
V. CIOFLEC. — Atmosfera din plămîntul lui V.
N. IORGA. — Socoteală definitivă cu d. Pompiliu Eliade (II).
N. IORGA. — Pentru d. A. D. Xenopol.

REDACTIA ȘI ADMINISTRAȚIA :

STRADA REGALĂ No. 6, (Hotel Union)

BUCUREȘTI

Abonamentul 10 lei pe an || Numărul 20 bani

Prin administrația «Sămănătorului» se pot procura următoarele opere din cele mai nouă ale d-lui prof. N. IORGA :

1. STUDII și DOCUMENTE :

Vol. I-II. — Istoria propagandei catolice în România cu documente anexate 5 lei

Vol. III. — Scurtă istorie a Țării Românești până la 1550, cu documente anexate 2 lei

Vol. IV. — Istoria legăturilor dintre principatele române și Ardeal (1601—99) cu docum. anex. 4 lei

Vol. V. — Zapise și scrisori domnești 6 lei

2) Istoria literaturii române din secolul al XVIII
2 volume 20 lei

3) Sate și Preoți din Ardeal, care se poate procura de la Tipografia Göbl cu 2.50

SĂMĂNĂTORUL

REVISTĂ LITERARĂ SĂPTĂMÎNALĂ

Redacția și Administrația
BUCUREȘTI
Strada Regală, 6

SUB DIRECȚIA UNUI COMITET

ABONAMENTUL
10 Lei pe an

UN „IDEALIST“ : APOSTOL MĂRGĂRIT

De două lucruri are parte Românul din partea alor săi : în viață, de câte ori nu încapă cineva de dînsul, îl stampilează îndată, se potrivește ori nu se potrivește, ca trădător de țară, vinzător de neam, rău patriot și rău naționalist. Iar cînd face loc în sfîrșit, murind — tot-deauna cu mult prea tîrziu pentru cei ce așteptau afară, se zice din toate părțile, cu o duiosă unanimitate a prietenilor cari nu știu cum să laude, a dușmanilor cari, încercînd să spue o vorbă bună, simt oare-cum că prin aceasta și îngroapă și mai adînc adversarul, și a indiferenților, cei mulți, cari totuși nu vreau să tacă la ocașii mari : «ori-cum, a fost un bun patriot».

Acest gînd îmi trecea prin minte cînd comparam la moartea, întîmplată dăunăzî, a lui Apostol Mărgărit strigătul de ură de odinioară, pîrile deputațiilor, călătoriile de tînguire ale localnicilor macedoneni (veniți la București, cum s'ar duce la Stambul, «cu rogojina în cap», ca să-și arăte focul), artileria sgomotoasă și grosolană a ziarelor de partid, ce-și aveau scopurile lor, și, acum, înaintea celui ce nu mai poate jigni și împiedica pe nimeni, complimentul funerar de «bun patriot» aruncat în treacăt de «organele opiniei publice», cum a fost aruncat, de sigur, și de atîția, în judecăți spuse prin grai.

Din aceste două prețuiri, diametral opuse, care e cea adevărată? Se spune adese ori că, «în focul luptei», scapă osinde prea aspre, lovitură minioase, care aduc pe urmă păreri de rău. Și se spune iarăși că la moartea cuiva trebuie să zici tot-deauna ceva de bine ; poate chiar că, dacă nu este în viața celui ce a dispărut, să descoperi acea însușire sau faptă bună în închipuirea ta miloasă, de creștin.

Amîndouă îndreptățirile n'aũ nici un temei adevărat. Nici oamenii politici, nici cugetătorii, nici scriitorii vrednici de acest nume nu se aprind în acel sens încît să nedreptățească în loc să distrugă nedreptatea. Și nici un om cinstit nu-și poate schimba judecata asupra

unei personalități îndată ce aceasta nu mai cade supt simțuri, cu toate că înrîurirea ei nu pornește din ceia ce se poate îngropa.

De fapt, Mărgărit a suferit pe nedrept, fără ca pentru aceasta să trebuiască a scotoci marmură pentru statuia lui. Căci el n'a fost — păstrînd umilele proporții — nici Iuda și nici Hristosul mișcării naționale din Macedonia (cită a fost și cită este).

Înainte de dînsul, fusese dascălii, studenții, negustorii iubitori de neam din Pesta și Viena: oameni îmbătați de ideia nouă a romanității, și nu a «rominismului», Mecenați, tipăritori de cărți înainte de toate, — fără gînd însă la izvorirea unui curent de cultură românească în provincia de unde ei pornise. Apoi urmă un al doilea rînd de «frați macedoneni»: negustori și călugări veniți în Bucureștii ce se străduiau către civilizația Apusului, ei *cerură* bani pentru școlii, care, puține la număr, se lăsară în căutarea sau *ne*căutarea cui se găsia la fața locului. A treia perioadă o deschide Apostol Mărgărit, și ea a fost așa cum a înțeles și a voit el.

Era un om ager și hotărît, cum se găsesc în Orient mai mulți de cit în Apus, cu toată școala, disciplina și organizația acestuia. Cînd i se ivi în minte ideia BCU Cluj - Central University Library Cluj că se poate crea o conștiință, o cauză, un viitor românesc în Balcani, cu elementele romanice, el își găsi îndată drumul și ajutoarele. Așa, fără carte multă, fără creștere aleasă, fără cunoștință de lume cum era, el izbuti să se împuie respectului, să deștepte încredere, să încâlzească simpatii. Regele a crezut în cinstea și destoinicia acestui om simplu, venit de departe; vorba lui avea o mare trecere în cercurile înalte ale dregătorilor turcești; consuli, misionarii catolici vedeau cu ochi buni silințele lui «latine»; un cunoscător ca d. Weigand a socotit cauza românească bine represintată printr'însul. E sigur că pe urma lui, dacă s'aun încasat banii noștri, aun răsărit școlile noastre.

* * *

Ațiunea lui n'a fost cea mai bună ce se poate închipui. Dar, cînd stai s'o judeci, trebuie să ții samă de două lucruri, care aun fost uitate. Întîi că era un Oriental, lucrînd între Orientali, și apoi că și-a început și și-a urmat lupta supt influența normelor de propagandă grecești.

La București, unde păcatele se acopăr cu mînuși franțuzești de fățarnicie vicleană, se auzia cu indignare despre tirania lui Apostol Mărgărit, despre risipa lui Apostol Mărgărit, despre desfriul lui Apostol Mărgărit. E evident că ar fi fost mai bine ca inspectorul atotputernic

al școlilor romine din Macedonia, represintantul politic neoficial și omul de încredere al guvernului român să fi avut toate virtuțile unui apostol: și blindeța și iubirea de sărăcie și castitatea unui apostol. Dar el nu era un apostol și nu s'a înfățișat nici odată în această calitate. Era *un om de ispravă* răsăritean, cum e călăuzul unei caravane, păzitorul vieții unui Sultan, apărătorul unei măririi amenințate, uneltitorul său potolitorul unei răscoale. El garantează de succes: caravana va ajunge la țintă, nimeni nu se va atinge de viața stăpînului, dușmanii nu vor ruina situația amenințată, va fi liniștea sau neliniștea dorită. Dar să se lase toate lucrurile pe sama lui, și să nu se ia socoteală. Cu atit mai puțin să-i impuie un cod de maniere sau un catechism de moralitate privată, să-i impuie sfințenie sau cuviință. Era destul că-și punea viața lui în primejdie: în colo, în pîrile, în prigonirile, în cheltuielile și chefurile lui să nu se amestece nimeni. Îi trebuia adecă întreaga stăpînire asupra unui fond secret al Macedoniei.

În utilizarea acestui fond, în toată combinația mișcărilor sale, el avea înaintea întrecerea cu Grecii. Aceștia voiau toată provincia, unde nu cunoșteau încă pe atunci alt popor decît al lor, alte drepturi naționale și istorice decît ale Elenismului, vechiul ca Omer, trecînd prin Constantin-cel-Mare. Spiritele trebuiau pregătite pentru ceasul cînd neapărat Europa va da Eladei regelui Gheorghe Macedonia lui Filip și Alexandru-cel-Mare: Apostol Mărgărit știa geografia și vedea bine că de la el pînă la Dunăre mai sînt hotare, dar numai pentru că idealul lui cuprindea o și mai mare iluzie romantică, el nu era să se dea învins, să se facă de batjocură, cerînd și sfătuind nimicuri ca școli primare în dialect și îndemnul spre emigrație *economică* în România. Se jucă și el cu sutele de mii de oameni, născocî cifre și aruncă banii «poetic», pentru forme și închipuirii.

Se găsiră însă alții, printre foștii lui ucenici, cari găsiră că banii noștri se pot împărți alt-fel, și, după mult sgomot, Apostol Mărgărit căzu, pentru «imoralitatea» sa, și fu uitat.

Dar *sistemul* lui rămase. Statul român îl luă în regie și pretinse a face de la București ceia ce nu se putuse face de la Bitolia, și nu se poate face nici din Cer, nici din Iad. Așa se începu a patra fasă a chestiei romine din Macedonia, al cărei rezultat îl vedem cu ochii.

Dar ceia ce a fost la o anumită persoană un joc de bursă al politiciii, iar, la cei cari n'au apucăturile ei, desorientare, — era la Apostol Mărgărit de sigur idealism. Acesta e meritul lui.

NOAPTE

Pierdut îți pare par'că al ochilor scump dar
 Zadarnică li-î vrerea și clipătu 'n zadar :
 O umbră nu poți prinde, mai slabă ori mai vie,
 Ci-î una 'ntunecimea greoaie și pustie,
 De par'că n'ar fi noaptea — ci umbra nesfinții
 S'ar fi întins în preajmă'ți.....

Te-apasă greul minții

Și liniștea din tine te 'ngheață și te doare,
 Căci nici un gând din haos de gânduri nu răsare
 Să 'ți fulgere o spaimă, un dor, o duioșie,
 O clipă de nădejde în ziua ce-o să vie...
 Ori sborul să'și ridice o vrajă 'naripată
 Trecînd prin ani spre țărniț ce i-ai umblat odată,
 Să 'ți fluture un zîmbet din risul altor vremuri,
 Din lacrimi deșărtate un strop în ochi să'l tremuri...

Ți-î greu ca după boală, și nimeni lîngă tine
 Și nimeni pe aproape să chemi, să știi că vine
 Cu pași grăbiți, cu fața duios îngrijorată,
 Un suflet drag — s'aprindă lumina dintr'odată
 Și 'n casă și în gânduri.....

O, lasă-î să se 'nchidă trudiții ochi și cată
 S'adormi pușin... se poate ca din durerea'ți toată
 Să se închege-o umbră în somn... s'o simți cum vine
 Și 'ncet, încet, ușoară, s'așează lîngă tine,
 Și răcorindu'ți fruntea pe nume blînd te chiamă,
 Cum numa 'n vis chemați-s copiiî făr' de mamă...

Puțin istoric :

Nu de mult, d. Dragu, după indicațiunile d-lui V, scrie tot în «*Adevărul*», «*Critici și Informatori*». Orî d-sa nu știe nici scrie, nici lănda. Amestecă ziua cu noaptea, și, în elanul său de admirație «dezinteresată», îl compară pe d. V., la început, cu Steaua Polară, și, mai la urmă, ca s'o dreagă, îl confundă cu obeliscul de la Luxor! Ceî doi «comperi» ni-aū potrivit o farsă: «Scrie tu la început, provoacă-mă, și eu îți răspund pe urmă!» Între «comperi», bine știți, etichetele sint totdeauna păstrate: Domniile-Lor, în public, se fac nis-naî, nu s'aū văzut, nu s'aū cunoscut! Căci, scrie d. V.: «Domnul Toma Dragu, pe care n'am cinstea de a-l cunoaște de-aproape» (vine însă în casă la mine, adăugăm noi), «care este un om al legilor în înțelesul larg al cuvîntului» (?!), «m'a interesat activitatea sa întotdeauna», și, «cu toate că apreciam *foarte mult* lucrarea d-sale apărută de curînd la Paris», «frumosul d-sale articol» (despre mine), «prea bine-voitor și prea puțin «romînesc», «imî dă dorința de a-l cunoaște *cît măî intim*».

Și, astfel sint ticluite trebșoarele, că d. D. pare un anonim d-lui V., și acesta, firește, nu-și poate opri părerile sale de bine: «Sînt așa de rare *impulsiunile sincere*, așa de *rare personalitățile*, că e o bucurie de a constata existența vre-uneia».

Într'adevăr, este atingătoare întîlnirea acestor doi oameni, așa pe neașteptate!

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Altă toană :

«Cînd-va un obscur cetățean, *citînd cu o ignoranță* demnă de *simțimintile atmosferei* în care redigiase acel articol, cite-va rînduri dintr'un *prea elogios articol despre mine*, din «Le Journal». «Înțelegeți îndestul, cred, aceste «simțiminte atmosferice»? ! Ele se lovesc tot așa de bine, ca, bună-oară: desperarea unui galoș! amorul unui covrig, etc!... Vezî, știința asta, une-orî, îți face mari incurcături! Altuia, articolul din «Le Journal» l'ar fi făcut să-î plesnească obraji; d. V. îl găsește «*prea elogios!*» Și, imediat după «simțimintele atmosferii»: «Am ris atuncea, cum am ris, și voiū rîde totdeauna!» Da de ce rîde? De articolul din «Le Journal»? De simțimintile atmosferii? Orî poate de «*citînd cu-o ignoranță*»? D-sa este foarte vesel, ce măî tura-vura!

Are o slăbiciune d. V., una mare: Nu poate vorbi despre d-sa: să-l picî cu ciară, evită. Acum, dacă cu o desăvirșită lepădare de sine, consimte, pe ici pe colea, să se asemene ba unui Huss, unui Charcot, orî unui Pasteur, — și aceasta o face numai la mare strîmtoare, căci: «*poate cel mult* mi-aū scăpat din gură cuvintele admirabile ale lui Huss»;—noi, nu facem pe mofturoșii, ne mulțămim și cu atî.

D. V. n'are încă trei-zeci de ani.

Oare poate fi iertat unui tînăr să fie atî de degradant ridicol?

Cînd se deschide robinetul dulcilor aprecîri: «Activitatea *mea* este măî pre sus de orî-ce critică»; «succesele *mele*»; «este timpul de-a cerca să

fim moralicește «*noi înșine*», și «să ne obișnuim a face o cultură *cinstită* și *înalță* a «eului», *calitate sufletească rară* în țărișoara noastră», — știm din 'nainte ce valoare să le dăm.

Continuă, ocolind mereu propria-î persoană: «*E delicat să-ți faci singur biografia, e delicat să-ți citezi chipul (?) cum este apreciată activitatea ta; e delicat și naiv (ce candoare !)* ca să explici **ideile cari le-ai pus în circulația lumei intelectuale, rolul ce-l joci** în acel *tîrg ideologic* al apusului». D. V. găsește că toate aceste nerușinări sînt numai «delicate». Și, ne întrebăm: Cari sînt ideile acelea ample și generoase, purtătoare de umanitate și de geniū, în cît Apusul blazat de abundența atîtor generații de gînditori, să se împiedice de-o sfirează de măsura d-lui V?

Maî la vale: «Împlinindu-mî datoria *cătră neam și cătră țară*, poate *voiū răuși a da de gîndit generațiilor noastre*». Despre partea asta vā rugăm să fiți foarte liniștit. Veți fi, multă vreme, o pildă de admirabilă virtute!

Pe lingă alte multe calități, o maî are și pe aceia de «romîn», și, ni-o spune, mititelul, la ori-ce ocazie: «Sînt *romîn* (?) și nădăjduesc *a fi dovedit prin statul meu în străinătate*, cît drag și cită simțire îmi aduce în suflet cuvîntul de *romîn*». Răsturnați: atît îmi iubesc țara, în cît nu pot trăi de cît în străinătate! Și, alături: «De șapte anî am încercat să se vorbească despre noi, nu numai în publicitatea franceză, dar și în..... *cea străină*» (!?)

Din capul locului v'am vestit că colcăe.

Pe-acelea se maî găsesc alte nimicuri: «*Am iscălit a suta parte din ceea ce am făcut*», adică, *abia* una la sută! Am publicat patru volume, dar de fapt am scris patru sute! Ce, orî nu știți? Închipuți-vă, Dragii mei, ticălosul ăla de Wundt, cu mascaltonul de Sergi, cu fumistul de Binet, împreună cu alți pungași de buzunar de-ai lor, s'au făcut stăpîni pe muncuța mea, aū iscălit de-a gata toate lucrările mele, încă de pe vremea cînd umblam haimana prin tîrgul de la Drăgaică... Frumos e asta? de!

Cum vine vorba de d-sa, se dă la o parte: «Acțiunea *mea* în străinătate a dat *roade multe*, și nu e locul a le aminti aci», «ne trebuiesc cîteva *conștiințe*, cîteva *caractere*, cîteva *personalități*»; «arena noastră intelectuală este lipsită de.... *taurî*!» Chitește d-sa să ne aducă aci: Nu băgați de seamă, că eū sînt *taur*; eū mă pricep la toate; acțiunea mea a dat roade aiurea; la voi nu-s caractere, nu-s conștiințe; cu toții sînteți o tagmă de mișei, publicul nu are cine-l instrui, universitățile sînt pe seama unor caractere de mahalagii, lîjbie mediocrii cari ne guvernează moralicește și politicește, eū am pus idei în circulație, voiū da de gîndit generațiunilor viitoare, «eū în totdeauna am luat cuvîntul» «gîndesc europenește», eū îmi îndeplinesc datoria către neam și țară...» Aduceți-mă iute, să vā îndrept eū totul! Eū sînt mîntuitorul! și, să vedeți voi ce boboc am să fac din țărișoara aia a voastră! Grăbiți-vă, nu pierdeți chilpirul. Așa plească nu vā lovește des!

Ce-î drept, de asemenea oamenii avem mare nevoie în vremurile astea! Însemnările sfinte de: *Țară, datorie, neam, cinste*, sună așa de fals în gura acestui om! Pe un sentiment nesigur, chiar și-un neobrăzat cu ifose sovăește, nu poate construi fraze mișcătoare, onorate d-le V.!

Și, când te gîndești, după cum mărturisește singur: «Toate astea nu mi-aș adus încă nici un folos, *n'am ținut să am nici unul*», (mai încape îndoială!) «ba mi-a luat timp mult și am dat ocaziă unui potop de injurii naționale», — ți-e mai mare mila de bietul naiv!

Justificarea titlului: D. V. cere scuze celui căruia adresează corespondența, pentru «revolta sa lumească» (ce umilire!), și, «foarte indiferent» de cele petrecute, face confidențe: «Am în plămîni o altă atmosferă de cît cea a Bucureștilui», așa că noi, fără clintire, îi acordăm grandomania: «am o anumită mindrie a mă numi N. Vaschidi».

V. CIOFLEC.

Socoteală definitivă cu d. Pompiliu Eliade

II 1).

Orî-cine crede că e așa. Zola a zis că opera de artă e «realitatea văzută prin prisma unui temperament». Deci nu e descoperire. Însă ceia ce zice d. Eliade aici se potrivește foarte puțin cu ceia ce zice aiurea. Căci cetim, în aceeași broșură, la p. 20:

«Trebuie ca artistul să fie ghicit mai dinainte emoțiile publicului și să le fi reprodus în opera lui». Artistul «diferă de noi numai întru atît întru cît simte mai puternic decît noi și că are darul de a exteriora ceia ce simte. Opera lui trebuie să fie esențial omenească. Ea este făcută pentru public, pentru cei ce nu sînt artiști», etc. E de necrezut, dar așa scrie d. Pompiliu Eliade: aici coboară arta. Dar, lăsînd această înjosire la o parte, reiese din cele spuse aici că opera de artă ar fi «realitatea individuală *înmuiată* (sic) în sufletul publicului». «Simțimîntul artistului și simțimîntul întregii omeniri» se confundă, zice însuși d. Eliade. Așa încît teatrul lui Shakespeare reprezintă o realitate naturală sau istorică văzută de publicul engles din veacul al XVI-lea cu care se confundă Shakespeare.

La p. 65: «Literatura e singura artă care ne poate zugrăvi emoțiile artistului însuși, singura artă personală lirică; în musică sufletul artistului dispăre în sufletul universal al omenirii.» Deci aici nu mai e vorba de public. Din nou opera de artă literară e a artistului și aceasta deosibește literatura, arta superioară, de musică.

În *Causeries*, I p. 93. Artiștii «se demandent en première ligne, non pas quel est l'objet même qu'ils doivent dépeindre, mais bien quels sont les moyens dont ils disposent pour le traiter». Deci arta nu e o prefacere involuntară a naturii după sufletul artistului, ci un dibaciū meșteșug, o momeală, o combinație rece.

Ca descoperire în cursul acestui capitol, notăm că știința e absolut impersonală. Un Darwin, un Haeckel, un Pasteur vād decî de pe înălțimile lor aceleași probleme superioare în același fel. Pentru d. Eliade nu sînt în știință decît ecvații capabile de o singură soluție necesară. E vorba,

1) A se vedea N-le. 40 și 41.

scrie d-lui, pentru «domnii studenți» numai de «dibăcia procedurilor practice și forța de raționament» mai mari la unul de cît la altul.

În a treia parte, d. Eliade arată ce e frumosul, arată aceasta *pentru înțuia oară* de cînd trăiesc oameni pe pămînt. «E o corespondență exactă între creația artistului și între aceia ce dinsul a simțit». Și cînd a simțit o prostie și a scris alta, perfect corespunzătoare?

«Realitatea» zice d. Eliade, «precede sufletului» (*sic*) în știință, pe cînd în artă ea «urmează sufletului și este creația lui». De fapt, realitatea naturii precede tot în ambele cazuri, iar activitatea spiritului omenesc crează în ambele cazuri o nouă realitate, *umanisată*, schimbată.

Ca descoperire înseamnă că știința n'are nevoie de formă, care e aici numai «un pis-aller, un rău necesar, de care știința ar dori să se scutească și care se mărgenește la ce este strict necesar». Dar aproape orî-ce știință are o parte descriptivă, are teorii superioare și are ipoteze: pentru exprimarea acestei părți superioare, dominante a științii, trebuie tot meșteșugul graiului, întrebuițat de un om de talent.

În partea a patra aflăm că știința e «aristocratică» iar arta «democratică». Știința se adresează însă înțelegerii curate, așa că într-o anumită formă — știința-și poate schimba formele — ea e accesibilă auditoriului popular de la conferințele «Uraniei» din Berlin. Artă se adresează gustului, și până acum cel puțin se recunoaște că e mult mai ușor să găsești o sută nouă-zeci și nouă de oameni deștepți de cît un om de gust.

În total deci, n'avem încă nimic original, care să nu fie învederat fals.

O a doua mare împărțire a studiului d-lui Eliade se ocupă de literatură față de celelalte arte. De la început (p. 29) d-sa face o destăinuire ciudată, pe care o repetă și aiurea: «Nimic nu egalează slăbiciunea pregătirii mele în arhitectură sau în pictură decît poate ignoranța ce trebuie s'o mărturisesc în domeniul teoriei sau al execuției musicale». E absolut adevărat: autorul acestei critice, care pricepe ceva în arhitectură, pictură și sculptură și care e lămurit măcar asupra dezvoltării istorice a muzicii, întărește, cu conștiința liniștită, aserțiunea d-lui Eliade: «Nimic nu egalează», etc. Dacă d-sa vorbește grav de «Simfonia V-a în do minor a lui Beethoven», adăugînd că «profesorul D-v. a avut deosebita onoare de a le auzi mai pe toate (simfoniile lui Beethoven) la Paris», dacă pretinde a fi simțit astfel «o ploaie de fericire», a fi descoperit «frumusețile ascunse ale muzicii», dacă proslăvește «o frasă musicală de aproape 50 de note, cadență triumfală, gravă în arămuri» (alămuri poate, căci nu sînt instrumente musicale de *aramă*), dacă «n'ar dori nimic să audă (*sic*) repetîndu-se mai des în viața sa decît cutare bucată», — acestea sînt, cetitorii maturi, simple pose pentru «domnii studenți». Noi ne ținem de mărturisirea d'întăiu a d-lui Eliade.

Ceia ce nu-l împiedecă de a face hotarnica artelor, pe care le așază apoi într'un frumos plan, cu pătrate, cercuri, și fel de fel de figuri interesante, acoperite cu inscripții și litere, — o procedare cu totul nouă în estetică.

D. Eliade împarte artele în arte de timp și arte de spațiu, după cum opera de artă se presintă de odată sau pe rînd. Arte de timp ar fi literatură și muzică.—Muzică nu atît, pentru că în același timp deosebite instrumente emit în muzica wagneriană note deosebite, care vin simultan la ureche și se contopesc. Iar, cît privește pictura și sculptura, ceea ce «descopere» acum d. Eliade s'a spus de mult de acel Lessing, despre care cugetătorul român modern e așa de rău informat încît pretinde (p. 34) că în *Laokoon* el ar fi considerat pictura și sculptura «supt numele comun

de pictură» (Lessing vorbește, natural, și de *Malerei* și *Bildhauerkunst*, iar, când e vorba de amîndouă, zice *Kunst*).

«Descoperirile» d-lui Eliade nu sînt însă atît de puține. Această parte a studiilor sale e mai ales îmbielșugată în ele.

Arhitectura ar fi mai veche decît musica. — De sigur omul primitiv cînta în peșteri.

Sculptura și pictura «numai treptat s'au desprins și s'au diferențiat de dînsa [arhitectură]». — Cînd nu era arhitectură, s'au găsit deseme cu silexul pe corn, pe părății de caverne.

O biserică etc. e neapărat mai frumoasă ca un spital, etc. (p. 30). Fără comentarii.

Arhitectura n'ar imita nimic din natură. — Ea imită peștera și coliba naturală formată de arbori apropiați.

Expresia e «apariția sufletului în trăsăturile corpului». — «Corpului», nu «feței»? «Les traits du... corps», va să zică!

Expresia se *pîndește* de pictor ca steaua la meridian de astronom. — Expresia nu se *pîndește*, ci se *combină* din diferitele aspecte trecătoare ale figurii.

Natura nu poate fi descrisă de scriitor decît în mișcare. Vezi *Laakoon*. Literatura descrie prin cîte-va caractere numai, dar are toată voia și puterea de a descrie.

Cei vechi de tot, Grecii anțici, cîntău din *violă* (invenție italiană medievală) la recitarea epopeelor (p. 45).

Executantul musical nu crează; actorul stă față de autorul dramatic în «colaborație aproape egală». — Liszt creă tot-deauna, ori-ce executant mare crează. Puținele însemnări: *allegro*, *andante*, *scherzando*, etc. nu dau formule de mișcare, care rămîne în libertatea executantului. Actorul nu crează tipul, ci substratul material numai, fără care tipul poate exista *perfect* literaricește. Ori-cine are imaginație reală își poate juca însuși piesa la lectură: autorul și-o joacă de sigur scriind-o.

Opera ar fi un «gen mort» care nici n'ar fi existat de fapt. Literatura și musica se luptă în ea neconținut. D. Eliade, bărbat de inimă, asigură d'innainte — sînt teribili «domnii studenți» cînd îi atacă la operă — că «îmi voi spune părerea mea (*sic*) ca de obicei, cu tot curajul și cu toată sinceritatea posibilă». — Opera e *pentru musică*. Libretele sînt în general proaste (afară de ale lui Metastasio, Wagner și Richepin), fiindcă nu e de nevoie să fie bune. Ele fixează situații sentimentale, nu dau cuvinte, finețe, frumuseță literară. Sînt reprezentații în care artiștii cîntă în mai multe limbi, unele necunoscute publicului, și acesta nu crede că trebuie să proteste.

Într'un lung șir de pagini acum d. Eliade vorbește de *istorie*, pe care o califică de artă, ducînd războiul cu un demn adversar, d. A. D. Xenopol. Alături de cîte-va constatări banale, luate în mare parte de la Auguste Conte, restul e și aici fals, și iar *învederat* fals.

«Istoria caută fapte..., constatări individuale.» Dar istoria culturală, care nu face biografia circumarului Vasile, a croitorului Pavel, a cismarului Pandele, ci, ca ori-ce știință descriptivă (geologia, mineralogia, zoologia, botanica), iea elemente de la indivizi pentru a alcătui tipuri sociale? Dar istoria de moravuri, care nu se ocupă decît ca exemple de viciele familiei Borgia, de isprăvile de aventurier ale lui Benvenuto Cellini și le topește între ele, cu multe, cu cît de multe, pentru a crea tipuri morale? Dar istoria economică, pentru care nu e interesant cutare sau cutare negustor, cutare sau cutare căruță, ci drumul, ci cantitatea și felul bogățiilor, ci naționalitatea și condiția celor ce le fac să circule? D. Pompiliu

Eliade să nu fi cetit de cît biografii și tratate de istorie politică? Span drept că așa crede.

Combătînd pe d. Xenopol, care admite științi de timp și științi de spațiu, d. Eliade argumentează așa: «Nici este cu putință o știință numai a spațiului. Știința este formată numai din minutul în care elementul timp intervine, în care se observă repetiția aceluiași fenomen». — Nu e chestia cine *intervine*, ci ce *rămîne substratul* științii, și, în științele de care vorbește d. Xenopol, timpul nu *rămîne*.

(Va urma).

N. IORGA.

PENTRU d. A. D. XENOPOL

În răspunsul pe care d. A. D. Xenopol îl tipărește în ziarul «Conservatorul» și în revista pe care o dirige un fost student eliminat din Universitatea unde sînt profesor, am de răspuns următoarele.

A da voie unui student să-și treacă, din cauză de boală, examenul de licență înainte de termenul prevăzut de regulament, nu constituie un titlu la recunoștința acestuia. Masa de răsplată pe care mi-a dat-o profesorii mei la ieșirea din Facultate, fiind-că răspusesem bine, a venit de la bunătațea îngăduitoare a tuturor și n'am făcut pînă acum cercetarea unei inițiative ce nu mă interesa și nu mă interesează nici acum, cînd d. Xenopol se dă drept inițiator. Subsidium pentru o călătorie în Italia mi l-a acordat d. Teodor Rosetti, atunci președinte al Consiliului, într'un cabinet junimist (d. Xenopol era atunci liberal și fusese numai junimist): am fost prezentat ministrului de d. Culiănu, rectorul Universității.

E neexact că la întîiul meu concurs am căzut fără candidat și că insuficiența mea a îndemnat pe d. I. Georgian să se prezinte la concursul al doilea. D-sa a luat parte la concursul întău și, fiind numai deosebirea de cîteva sutimi între noi doi, mi s'a dat numai suplinirea. La al doilea concurs, căruia d. Xenopol îi atribuie pentru a mă înjosi rezultatul celui d'întău, deosebirea în favoarea mea a fost de aproape două puncte. N'a fost nevoie de sprijinul nimăruia. Izbînda mea a venit de la sine cînd d. I. Bogdan, membru în a doua comisiune de concurs, a cerut ca prigonitorii mei (între cari d. Andrei Vizanti) să-și iscălească notele rele, — cea ce n'a îndrăznit a face.

Aserțiunile d-lui Xenopol că așa fi fost la d-sa, că l-aș fi rugat cu lacrimi ca să mă sprijine, — sînt o curioasă confuzie în amintirile d-sale. Îl va fi rugat alt cineva la alt concurs și altu-î va fi recunosător, ca un «biet băiat» (cum îmi zice mie), pentru că a cedat unor stăruinți de cerșitor și și-a călcat conștiința, dînd note de părtinire și milă. Eu nu cunosc însă pe acel ticălos și nu-l pot numi.

Nici o dată n'am atacat pe d. P. Rășcanu, un om de o cinste desăvîrșită și un spirit loial, desprețuind neadevărul și calomnia. Nici o dată n'am făcut pe d. Xenopol *ignorant*, ci am zis că, din neglijență, «ignorează», adică nu utilizează, multe izvoare. N'am făcut nici o dată pe Mihaî Viteazul «cap de bandă»: cine a dat această informație d-lui Xenopol, care sînt sigur ca nu mă cetește, e un perfect mincinos.

În act de declarația d-lui Xenopol că a recomandat pentru premiul *Istoria literaturii romîne* a mea, «crezînd că voi reveni la simțiminte mai bune». Eu credeam că a făcut-o fiind-că era convins de însușirile reale ale cărții mele.

E un burlesc neadevăr că, fiind exclus din liceu, am «trăit din pădurețe ce culegeam din copacii de la marginea orașului». Am fost eliminat *de trei ori*, și numai pentru nesupunere; iar, cînd am fost scos din internatul liceului, am locuit o lună la d. V. Burlă, directorul liceului-externat. N'aș fi crezut că d. Xenopol va aduce în discuție, inventînd, micile mele neplăceri de copil.

Iar, exprimîndu-mă — cum nu face d. Xenopol — cu toată cuviința, eu nu țin la stima oamenilor pe cari, ca pe d. Xenopol, nu-î mai pot saluta și nu li mai pot întinde mîna.

N. IORGA.

Încă odată, rog ziarele ce nu iubesc calomnia să reproducă răspunsul mieu.

Prin administrația revistei „Sămănătorul” se pot procura următoarele cărți:

	L. B.
N. Iorga. — Istoria literaturii române din secolul al XVIII	
2 vol.	20.—
— Istoria populară a lui Mihai-Viteazul	
Ovid Densusianu. — Histoire de la langue roumaine	20.—
St. O. Iosif. — Patriarhale	2.—
— Poezii	1.50
— A fost odată (poveste în versuri)	1.50
— Romante și cîntece de Heine	2.—
II. Chendi. — Preludii (articole și cercetări literare)	2.50
— Inceputurile ziaristiceii romîne	1.—
— Zece ani de mișcare literară în Transilvania.	1.50
Z. Bîrsan. — Visuri de noroc (poezii)	2.—
Maria Cunțanu. — Poezii	1.—
Vasile Pop. — Din oca vieții	1.—
Ion Gabrovanu. — Dina și Dana (nuvelă)	2.—
Ion Adam. — Rătăcire (roman).	3.—
— Sibaris (roman)	3.—
D. Anghel și St. O. Iosif. — Traduceri din Verlaine.	2.—

H. Ibsen. — Ziua învierii (dramă în 4 acte) traducere.	1.—
H. Suderman. — Ion Botezătorul (traged. 5 acte) trad.	1.—

Ion Bogdan — Documente și regeste privitoare la relațiile țării rumînești cu Brașovul și Ungaria.	6.—

«Sămănătorul» Anul I (1902) vol. I și II	7.—

A apărut:

Ion Ciocîrlan. — Pe plaiu. (Schite de la țară).

Dorind ca revista noastră să pătrundă cât mai adînc în sînul poporului românesc, aducem la cunoștința PREOȚILOR, ÎNVAȚATORILOR și STUDENȚILOR — de aici și de peste munți — că Administrația „Sămănătorului“ va tipări pe viitor

O EDIȚIE POPULARĂ

BCU Cluj / Central University Library Cluj

care se va desface numai prin abonament anual cu prețul de 6 LEI, plătiți înainte.

Rugăm ziarele romîne din patrie cît și de peste munți să aducă această înștiințare la cunoștința publicului cetitor.